

Na občinski stavbi na Igu še vedno častijo partizansko pustošenje.

Partizansko uničenje Iga (2.)

IVO ŽAJDELA

Ko so partizani 15. maja 1942 »osvobodili« Iga, so po njem in okolici sedem dni ropali in ubijali. Šli so se revolucijo. Ljudi so pred njo prišli reševat Italijani. Ubili so več kot 200 ljudi, 560 so jih odpeljali v internacijo, kjer jih je 50 umrlo. In – sprožili so uničevalno, t. i. poletno ofenzivo.

Komunisti so že od začetka, od leta 1941, vso pozornost posvetili komunistični revoluciji. Po svoji transmisiji Osvobodilne fronte so začrtali »politiko« revolucije. Izvršni odbor OF je 30. decembra 1941 v svojem glasilu *Slovenskem poročevalcu* objavil navodila za delovanje terenskih odborov OF (v rešnici partije). Njihove naloge so bile:

1. pospeševati, to je z vsemi silami podpirati oboroženi boj partizanov proti okupatorju;
2. pomagati odkrivati in uničevati domače ovaduhe in izdajalce;
3. boriti se proti peti koloni;
4. nadzirati nezanesljive ljudi, ki bi lahko škodovali boju proti okupatorju.

Kot vidimo, so že takrat (kasneje pa še bolj) razvili paleto izrazov (ovaduh, izda-

jalec, peta kolona, nezanesljivi ljudje), ki so služili le enemu: uničevanju »nasprotnikov«, to je »čiščenju« življenjskega prostora, ki ga bodo nato zasedli člani komunistične združbe. Od štirih točk so bile kar tri namenjene temu. Le prva je bila za prikritje preostalih, to je izvajanje komunistične revolucije.

Privabljanje kalinov

Seveda so se v mnogih primerih ljudje v začetku pridružili OF, torej ne komunistom, čeprav je v bistvu šlo za komunistično tvorbo, v prepričanju, da se bodo borili proti okupatorju. Vse je bilo (navzven) propagirano z narodno-osvobodilnimi gesli. Potem pa, ko so imeli komunisti ljudi tako nekaj časa v organizaciji (npr. v od-

borih OF), so bili že tako vpeti vanjo, prepirani so bili z lepo propagando o dobrih namenih enih in zlih drugih, bili so prijateljsko prepleteni med seboj, da po letu poti ven skoraj ni bilo več. To vsak dober organizator ve: človeka moraš najprej pridobiti, to narediš z različnimi slepilnimi manevri, potem ga primerno politično obdelaš, postane del kolektiva, hitro dobi kakšne majhne koncesije, in potem je »tvoj«, član »kolektiva«, člen v verigi. Postane »naš«.

»Osvoboditev« Iga

Maja 1942 so Kardelj, Kidrič in Maček pogнали v tek t. i. pomladansko partizansko ofenzivo, kot so jo v propagandi poimenovali. 15. maja sta Abijeji in Artijeji

skupini pri Želimljem naleteli na manjšo skupino (t. i. patroljo) italijanskih karabinjerjev. Enega so ubili, sedem pa zajeli. Ognali so jih na Mačkovec in jih blizu svojega skrivališča vrgli v brezno. Zaradi dogodka so Italijani proti Želimljemu poslali novo patroljo, ki so jo partizani spet pregnali. V italijanski postojanki na Igu je ostalo le nekaj vojakov. Zaradi tega se je komandir voda »Proletarske udarne čete« Zdravko Prebil - Abi odločil, da jih bo napadel. V literaturi to označujejo kot »osvoboditev« Iga. Naslednji dan se jim je pridružila 1. četa Šerčerjevega bataljona. Medtem so Italijani iz Ljubljane na Ig pripeljali več vojakov.

Tu je prišlo do zanimive situacije, ki nikoli ni bila razjasnjena. Italijanski komandant Grazioli je ukazal, da se manjše posadke umaknejo in nekaterih krajev in utrdijo nekatere druge. Tako so takrat Italijani zapustili mnoge kraje, na primer Ig in Sodražico. Te so takoj zasedli partizani in to potem v propagandni literaturi označevali kot »osvoboditev« oziroma kot »osvojenost ozemlja«. Postojanko na Igu so ukinili 20. maja. Vojake so premestili v postojanko v Šmarje - Sap, torej daleč stran. Podkriške vasi so nato brez težav zasedli partizani 1. čete Šerčerjevega bataljona, Proletarske udarne čete in Narodne zaščite.

Gestrinova propaganda

Ferdo Gestrin je v knjigi *Svet pod Krimom* (Ljubljana, 2016, str. 131) zapisal: »Osvojenost ozemlja v zahodnem delu Ljubljanske pokrajine je bilo veliko okoli 140 km². V celoti je narodnoosvobodilno gibanje takrat izbojevalo obsežno osvojenost ozemlja na Dolenjskem in Notranjskem, ki se je začelo skoraj pri bloku v žice obdane Ljubljane na Ižanski cesti in zajelo ozemlje od južnega obrobja Ljubljanskega barja skoraj do Kolpe. V vsem obdobju narodnoosvobodilnega boja je bilo od tega osvojenega ozemlja večje samo svobodno ozemlje po kapitulaciji Italije.«

Šlo je seveda za čisto propagando, ki ni imela z dejanskim stanjem tako rekoč nič skupnega, ne leta 1942 in ne po kapitulaciji Italije jeseni 1943. In takšne knjige izhajajo še danes (Gestrinovo je založba ZRC SAZU ponatisnila še leta 2016). Ozemlje je bilo »prazno« le zato, ker ga takrat ni zasedala italijanska vojska. Ta svojih vojakov ni hotela spravljati v preveliko nevarnost v šibkih in ozemeljsko izpostavljenih postojankah. Odločili so se za večje in številčno močnejše. Partizane pa so potem zasledovali v poletno-jesenski ofenzivi leta 1942, ko so z veliko vojsko prečesavali ozemlje, potem pa ne več. Deloma tudi zato ne, ker so se medtem že pojavile postojanke vaških straž, ki so pred partizani varovale vasi in manjša območja.

Partizanska ropanja

Ig in podkriške vasi naj bi bile »povsem svobodne« šest dni (Gestrin, 131). Poglejmo, kaj je ta »svoboda« pomenila oziroma kako so si jo zamišljali komunisti, OF in partizani.

V »imenu OF« je »vso oblast« prevzel štab 1. bataljona L. Šerčerja. Najprej so partizani na Igu kot vojni plen zavzeli precejšnje zaloge orožja in streliva. Zaplenili so »večje količine živil«. Enako so pokradli vse zaloge Preveda, iz vojaškega skladišča na Palmetovem gradu in živila iz trgovin. Pri bogatih kmetih so opravljali »rekvizicijo«. Gestrin je uporabil to besedo, še eno tujko ob drugih, s katerimi so prikrivali svoje zločine: likvidacija, justifikacija, eksekucija, rekvizicija, žrtev in podobno. »Rekvizicija« je bila seveda navadno ropanje, a z obilo groženj in poniževanj. Partizanska ropanja kmetov, trgovcev in gostilničarjev so trajala več let, videti so bila kot delovanje tolpe ali band.

Človeka moraš najprej pridobiti, to narediš z različnimi slepilnimi manevri, potem ga primerno politično obdelaš, postane del kolektiva, dobi kakšne majhne koncesije, in potem je »tvoj«, član »kolektiva«, člen v verigi. Postane »naš«.

Bivšemu želimeljskemu župniku, ki je živel na Igu, so pokradli perilo, razno orodje, kuhinjske potrebščine in hrano. Za ta rop je Gestrin uporabil še en izraz iz arzenala podobnih komunističnih - da so mu vse to »zaplenili«. Štab bataljona je iz blagajne občine Ig in Tomišelj pokradel depozitni denar. Roparji so se pritoževali, ker naj bi v tomišelski občinski blagajni dobili »le« 1223 lir, ker naj bi si »menda« večino pred tem prisvojil župan. Ta je podobno kot ižanski podžupan Ludvik Stojce po partizansko in Gestrinovo »zbežal v Ljubljano«.

Eno od neraziskanih morišč nad Igom

Kot vemo, bežijo tisti, ki so kaj krivi. To, da sta si reševala življenje pred roparsko-morilsko tolpo, je Gestrin še v 90. letih označeval s slabšalnico, da je »zbežal«.

Partizansko »kaznovanje«

Ampak to je bil še začetek velike »osvoboditve« Ižanskega. Poveljstvo partizanov je na Igu takoj »nastopilo« proti »ovaduhom« in »kaznovalo« tiste, ki so »sodelovali« ali se družili z okupatorjem. »Navadne« umore je Gestrin označil s kvazipravnim izrazom »kaznovanje«, »kaznovali« pa da so »ovaduhe«, »sodelavce« in tiste, ki so se »družili«. Karkoli že naj bi vsak tak posamezni izraz pomenil, vemo, da so bili vsi le pripomoček za prikritje »navadnih« umorov. Da o izrazih, kot so (bili) »kolaboracija« in »izdaja«, sploh ne govorim. To sta pač izrazito politična izraza, ob katerih tisti, ki ju zlorablja, vedno »pozabi« povedati tudi kontekst za akt kolaboracije, kaj šele »izdaje«. Kajti v absolutni večini upo-

rabe teh izrazov je šlo pri osebah, ki so se jih tikali, za obrambo pred umori partizanov oziroma pred komunistično revolucijo. Torej pred zločini, in kako naj nekdo, ki se brani pred njimi, kolaborira ali izdaja. Na koncu nisem postavil vprašanja, ker je menda popolnoma jasno, da je šlo za zlorabo specifičnih izrazov (besed) za prikrivanje svojih lastnih zločinov.

Partizansko »sodstvo«

Na Igu so partizani »prijeli« (še en tak izraz kot prej) Janeza Mrkuna - Petračevega in elektromonterja Valentina Jenka z Iga. »Zasliševali« (še en zlorabljeni izraz) so ju v štabu Šerčerjevega bataljona v Štrumbljevi hiši. Preden so ju 18. maja ustrelili na Mačkovcu, naj bi ju celo »obsoodili na smrt«. Roparsko-morilska tolpa pač ne more nekoga ne »zasliševati«, kaj šele »obsojati na smrt«. Zakaj so ju odgnali na oddaljeni Mačkovec in ju tam umorili? Očitno so se ob njunem umoru želeli mastiti tudi poveljniki partizanov, ki so bili tam (na Mačkovcu so imeli svoj tabor).

V resnici so ju po ugrabitvi v Štrumbljevem salonu, kjer so imeli komunisti svoj »urad«, strahovito pretepali. »Od bolečin je vpil, da se je slišalo daleč naokrog.« Pri pretepanju se je najbolj surov odlikoval Vovk z Lavrice. Ljudem se je »gnusilo komunistično postopanje, a noben ni upal ugovarjati, ker bi potem njega zadelo kaj podobnega« (Janez Klemenčič, *Revolucija pod Krimom*, Buenos Aires, 1973, str. 60).

Nadaljevanje prihodnjici